

Het natuurhistorisch reisverhaal als feuilleton I

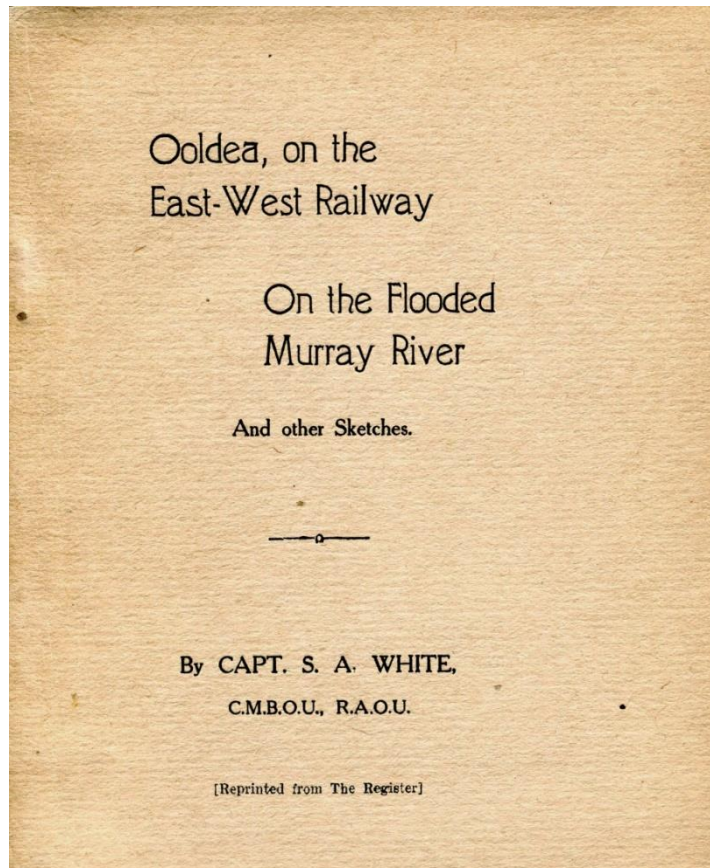
Natuurhistorische reizen werden in de negentiende en twintigste eeuw soms in afleveringen gepubliceerd, bijvoorbeeld als brieven aan de redacteur, gepubliceerd in periodieken. Meestal betreft het dan tijdschriften met een lezerskring met specifieke interesse, zoals, bijvoorbeeld, de *Gardeners' Chronicle*, het lijfblad van de Britse tuinliefhebber. Daarin verschenen onder andere het verslagen van de reis om de wereld van de kweker en horticulturist James Herbert Veitch, de eerste reis in Zuidwestelijk China van Ernest Henry Wilson, de reizen van

Reginald John Farrer in westelijk China (provincies Gansu en Qinghai) en noordwestelijk Burma, en vele expeditie van de plantenjager Frank Kingdon-Ward in Zuidwest China, Noord-Burma, Zuid-Tibet en Assam. Later verscheen dan vaak een verslag van de reis in boekvorm bedoeld voor een breed publiek, soms met geringe wijzigingen in de tekst, maar in andere gevallen totaal herschreven.

Zeldzamer is de publicatie van een natuurhistorisch reisverslag als feuilleton in een algemeen dag- of weekblad. Ik ben daarvan maar een paar voorbeelden tegengekomen. Zo schreef de geoloog Ferdinand von Hochstetter tijdens zijn deelname aan de Oostenrijkse expeditie van het schip 'Novara' (1857-1859) brieven aan de *Wiener Zeitung* onder het opschrift 'Expedition der k.k. Fregatte *Novara*', die na Hochstetters dood in 1884 gebundeld werden en in 1885 in boekvorm uitgebracht. Tegen het einde van de expeditie werd Hochstetter voor een half jaar 'uitgeleend' aan de regering van Nieuw-Zeeland, en zijn verslag eindigt bij aankomst in Nieuw Zeeland. De jonge leergierige immigrant Julius Haast, die na aankomst van de *Novara* in Auckland direct vriendschap sloot met Hochstetter en hem daarna op al zijn tochten in Nieuw Zeeland begeleidde, zette de serie nog een poosje voort onder dezelfde titel, onder een pseudoniem, Julius Hanf.

De Oostenrijkse geoloog Franz von Hauer publiceerde zijn 'Erinnerungen an geologische Streifzüge in Siebenbürgen' (Herinnering aan geologische zwerftochten in Transsylvanië) in de *Wiener Zeitung* van 1860 en bijna gelijktijdig in de *Kronstädter Zeitung*, een krant voor Transsylvanië die verscheen in Kronstadt, nu Braşov in Roemenië.

Vroeg in de twintigste eeuw, in 1901-1902, midden in de Australische zomer, organiseerde de Britse geoloog John Walter Gregory, die van 1899 tot 1904 hoogleraar

geologie in Melbourne was, een expeditie rondom Lake Eyre, op zoek naar fossielen. Gregory werd van te voren voor gek uitgemaakt, omdat hij in de zomer zich aan expeditie waagde in het heetste en droogste deel van Australië. Het reisverslag verscheen in aflevering in twee kranten, *The Age*, een dagblad, en *The Leader*, een weekblad. Later werd het verhaal, samen met andere beschouwingen, gepubliceerd in boekvorm als *The dead heart of Australia. A journey round Lake Eyre in the summer of 1901-1902* (Het dode hart van Australië. Een tocht rond Lake Eyre in de zomer van 1901-1902), verschenen in 1906.

Maar de laatste natuurhistorische reisverslagen die als feuilleton in de krant verschenen waren de verhalen van Captain Samuel Albert White (1870-1954), ornitholoog en natuurbeschermer. White vocht in de Boerenoorlog van 1900 – 1903, en kreeg de rang van legerkapitein, een rang die hij later bleef gebruiken.

In 1903 maakte hij een expeditie in Afrika om museumexemplaren van groot wild te verzamelen. Samen met Gregory Mathews schreef hij *The birds of Australia* (Australische vogels), 1910-1927. Om data voor dit werk te verzamelen, maakte hij vele grotere en kleinere expedities in Australië. Op de meeste van zijn expedities werd hij vergezeld door zijn (eerste) vrouw. White beperkte zijn aandacht niet uitsluitend tot vogels; hij verzamelde ook insecten, reptielen, kleine zoogdieren, planten. Van zijn expedities en excursies deed hij verslag in *The Register*, een dagblad in de deelstaat South Australia. De eerste van deze expedities met verslag in de vorm van een feuilleton vond plaats in 1913, de laatste in 1920-1921. Van elk van deze expedities werd achteraf een boekje gemaakt, met gebruikmaking van het zetsel van *The Register*. Aangezien *The Register* in smalle kolommen in een heel kleine letter werd

23

expert rider, who attempts to safely mount a camel, which is anxious to be up and off after its fellows." A camel has a peculiar way of its own of getting up, which is bad enough when done slowly, but when it is in a hurry then you have to be very careful not to get an ugly bump or fall. The moment you are in your seat behind the hump, or perhaps before you are there, he rises with a jerk half-way up on his hind legs, throwing you forwards; before you have time to recover your balance, up go the front legs half-way, and then he rises completely on his hind legs, and finally on his front legs—a fourfold movement of a disagreeable nature.

—Ornithologists in the Gibber Country.—

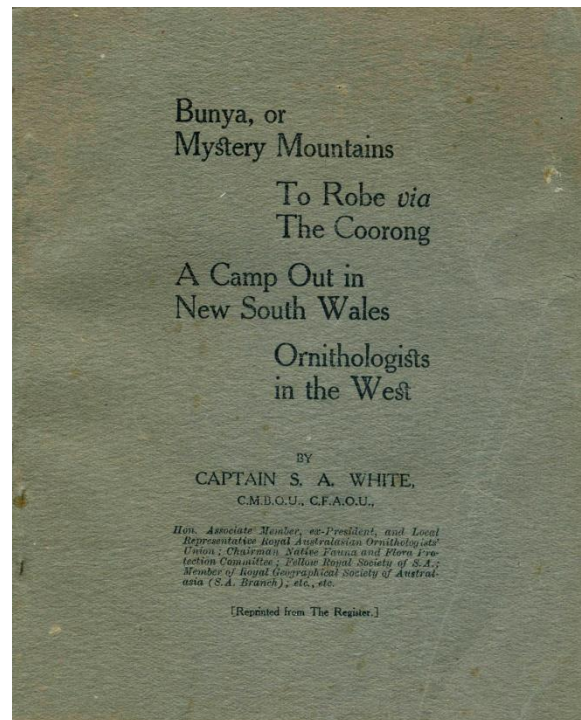
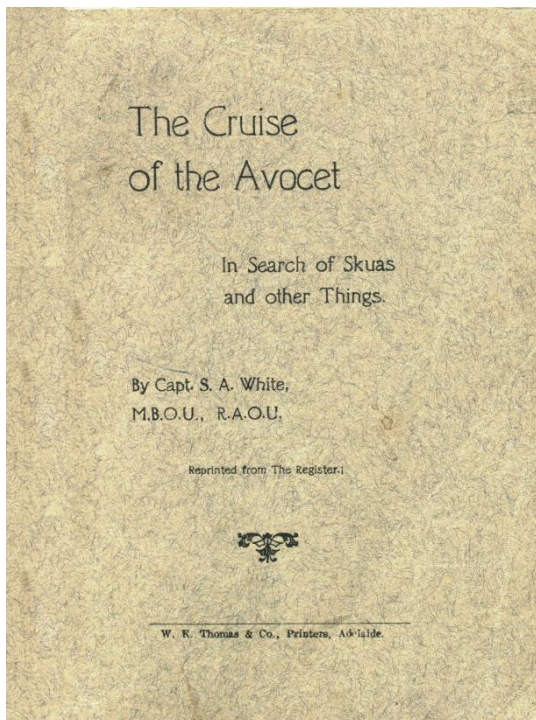
Now that we know something about the camel, we must be on with the expedition. The dislodged loads were again put in position, and we waved adieu to our friends across the plain, and followed a camel pad which wound out over the tablelands to the north-east. The loading had to be watched for some time until it had shaken down to the shape of the camel's backs. We had many delays that afternoon, for there were numerous things to retard our progress. Ropes were new, loads would not settle down into their places, camels had been taken from different strings, and had not yet become used to one another; and, worst of all, two or three of the cows had been weaned from their calves that very day, and they kept up one continual series of mournful cries, and were all the time wanting to go back—which meant breaking nose lines every few minutes. We had only gone a few miles when the approach of night became manifest, and we had to cast around to

gedrukt, werden het ook kleine boekjes (11,5 bij 14 cm). *The Register* kende geen reproducties van foto's; die werden aan de uitgave in boekvorm toegevoegd. De verslagen van een aantal korte excursies werden gecombineerd in één bandje.

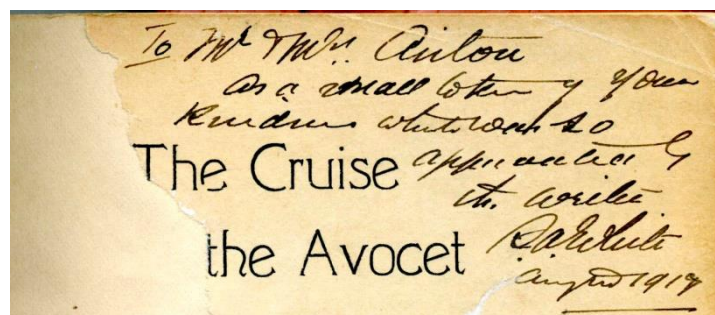
Vooraan in dit stuk de omslag van een dergelijk boekje dat in 1917 verscheen en diverse verslagen bevat. Hiernaast een tekstbladzijde uit *Into the dead heart: an ornithological trip through Central Australia* (Naar het dode hart: een ornithologische tocht door Centraal Australië), 1914. De afmetingen van het blokje tekst is slechts 5,4 x 10,3 cm.

Vaak is de zwartingsgraad wat ongelijk en ogen de

letters eerder grijs dan zwart, wat het lezen bepaald niet vergemakkelijkt. Hieronder nog twee andere omslagen. *Bunya, or Mystery Mountains* etc. is het laatste boekje dat op deze manier door White geproduceerd werd.

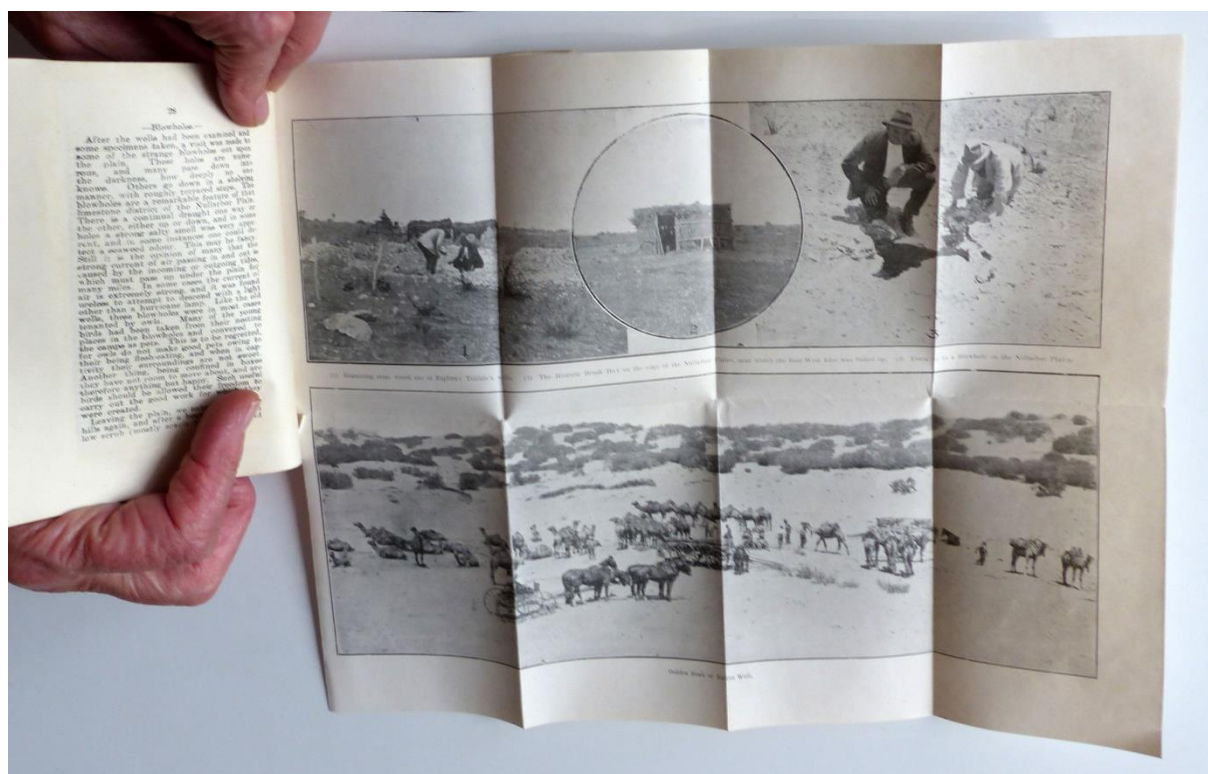

Hoewel nominaal W.K. Thomas — de drukker en uitgever van *The Register* — als uitgever vermeld staat, denk ik dat het toch om uitgaven voor verantwoording van de schrijver gaat. White gebruikte de boekjes waarschijnlijk om uit te delen aan vrienden en ornithologische relaties. Zie opdracht in exemplaar van *Cruise of the Avocet*: 'To Mr. and Mrs. Aulou as a small token for your kindness which was so appreciated. The writer, S.A. White, August 1917'.

Bij de vroege uitgaven beslaan de foto's telkens een pagina, zoals de foto van de 'bicycle lizard' (zie verderop). Latere boekjes hebben ook uitslaande platen die een paar keer gevouwen in de kleine boekjes gepropt werden. Merkwaardig genoeg werd het grote formaat niet altijd gebruikt voor een of twee grote foto's, maar om een samenstelling van enkele kleinere foto's te tonen, die eventueel ook afzonderlijk, ieder op een pagina, gereproduceerd hadden kunnen worden.

Hieronder een voorbeeld van uitslaande plaat met één grote en drie kleinere foto's.

Het boekje met titel *Ooldea on the East-West railway; On the flooded Murray River, and other sketches* (1917) is een voorbeeld waarin twee wat langere excursies worden beschreven, met als toegift nog een paar kortere stukken.

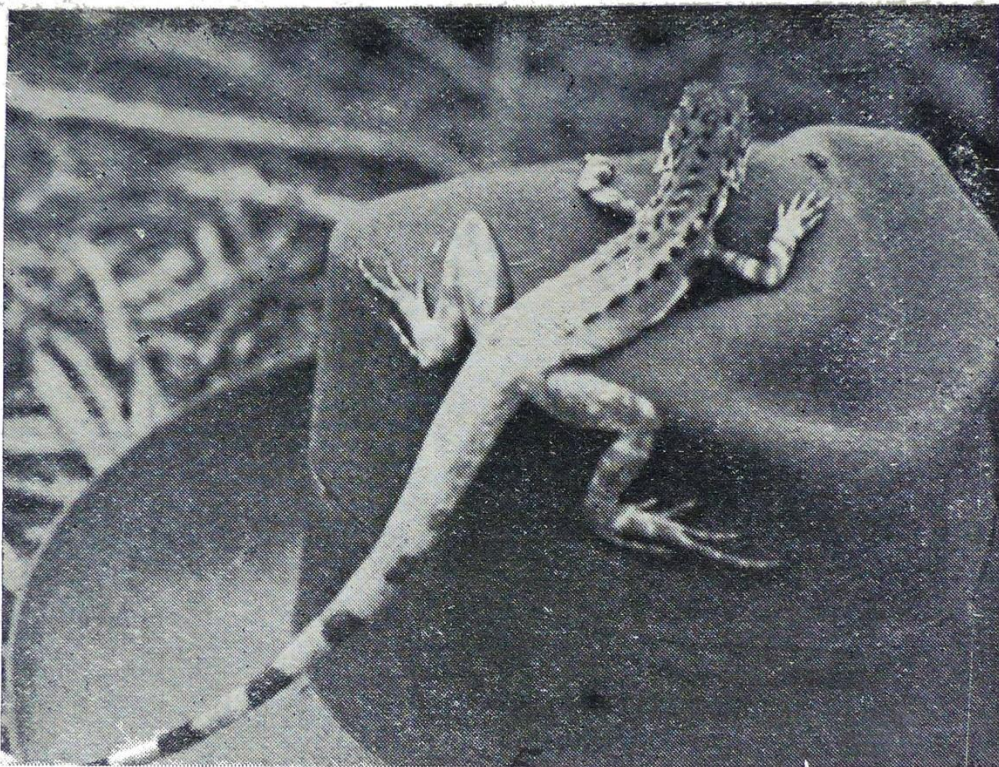
Het eerste verslag uit dit boekje beschrijft een meerdaagse excursie van White samen met zijn vriend, de entomoloog Arthur Mills Lea (1868–1932) naar de omgeving van Ooldea, een plaatsje aan de oostrand van de Nullarbor Plain op de westgrens van de deelstaat South Australia. De spoorlijn van Port Augusta naar de westkust van Australië was destijds nog onder constructie: de kop van de lijn lag op dat moment even ten westen van Ooldea. White wordt kennelijk geamuseerd door het grenzenloze enthousiasme van zijn vriend.

Hoewel de vorige dag heet was geweest, was de nacht heerlijk koel en er viel flink wat dauw, die toen de zon opkwam alle planten met glinsterende juwelen bedekte. Net toen het eerste zwakke licht in het oosten verscheen en de vroegste vogels van het struikgewas de komende dag aankondigden met hun opwekkende klanken, ging mijn entomologische vriend op weg met zijn sleepnet and was al snel bezig met het schudden van het gebladerte van de planten, op zoek naar insecten. Toen Lea terug kwam was de 'nettenman' opgetogen, want hij had twee of drie minuscule insecten, of kevers, gevangen die slechts een keer eerder verzameld waren, in slechts twee exemplaren. 'Voor mij was deze tocht al lonend' zei mijn vriend, en de schrijver (een vogelman) dacht dat de keverman wel heel gauw tevreden was. [p.9]

Maar later doet Lea vondsten die ook de vogelman wel kunnen bekoren:

De eerstvolgende dagen verkende ik het vogelleven in de omgeving, en Lea zocht 's morgens, 's middags en 's avonds naar insecten, en hij bracht, wat mij plezier deed, langzamerhand een mooie collectie van deze schepselen bijeen. Hij is een gedreven verzamelaar en doet zijn werk met veel enthousiasme. Hij kwam gewoonlijk terug in het kamp na een voettocht over de zandheuvelds met zijn gezicht druipend van het zweet, maar niettemin stralend van vreugde terwijl hij een paar vondsten toonde met de woorden 'een schoonheid, een schoonheid'; bijvoorbeeld bij een sabelsprinkhaan, een insect dat er uitziet als een grote sprinkhaan, dat je kan aantreffen op het blad van bomen en struiken. De kleuren zijn prachtig: de exquise tinten groen en geel tarten elke beschrijving, en het zien van een van deze insecten, levend, in al zijn pracht, is een openbaring en roept op het eerste gezicht een uitroep van verbazing op bij zelfs de sloomste mensen. [p.15]

White had gehoord dat de 'invasieve exoot' de huismus al bij Ooldea gezien zou zijn, kijkt er naar uit, ondervraagt de spoorwerkers, maar kan de melding niet bevestigen. De huismus was in 1862 uit Brits-Indië en in 1863 uit Groot-Brittannië in Australië geïntroduceerd als middel ter bestrijding van insectenplagen, maar werd rond 1917 als een plaag beschouwd. De huismus was al wel gezien bij Tarcoola, een stuk dichterbij Port Augusta.

BICYCLE LIZARD.

Een interessante waarneming van White is die van de 'bicycle lizard' (fietshagedis), tegenwoordig beter bekend als kraaghagedis (*Chlamydosaurus kingii*). De naam fietsshagedis dankt het dier aan zijn eigenaardige manier van rennen; op YouTube zijn instructieve filmpjes te vinden. Dit is interessant omdat het eigenlijke

verspreidingsgebied noordelijk Australië en zuidelijk Nieuw-Guinea is, slechts zelden wordt deze soort daarbuiten aangetroffen.

Het verslag van de tocht naar Ooldea bevat ook een foto van het vroegste type treinwagon gebouwd voor de East-West Railway.

Een mooi voorbeeld van een langere, 'full-scale' expeditie is *Into the dead heart* uit 1913, gerapporteerd in *The Register* in 23 afleveringen, waarover later meer. Helemaal aan het eind van dit verhaal staat een alinea:

Een geïllustreerd pamflet

Het bovenstaande artikel besluit de serie

"Into the dead heart". Het zetsel is bewaard, en overdrukken in de vorm van een pamflet worden afgedrukt. Het pamflet, dat ruim geïllustreerd zal zijn, verschijnt rond de eerste week van november, en exemplaren zijn verkrijgbaar bij de Afdeling Drukkerij van The Register, tegen de prijs van 1 shilling.